

УДК 796.072.4:796.412.2

ПРОБЛЕМИ СУДДІВСТВА В СУЧАСНІЙ ХУДОЖНІЙ ГІМНАСТИЦІ

Тетяна НЕСТЕРОВА, Віра ПЕРЕДЕРІЙ

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. Проблема об'єктивності суддівства актуальна сьогодні для усіх видів спорту, в яких результат оцінюється за зовнішнім враженням про точність, складність та красу спортивних вправ. На основі опитування фахівців визначено основні проблеми суддівства, що впливають на результат змагальної діяльності в художній гімнастиці. Найскладнішою визнана робота суддів бригади А. Визначено думку фахівців щодо рівня об'єктивності суддівства національних та міжнародних змагань. На думку респондентів необхідним є запровадження системи підготовки незалежних експертів.

Ключові слова: суддівство, художня гімнастика, об'єктивність.

Постановка проблеми. Системоутворювальним чинником спорту є змагання. Правила змагань відіграють вирішальну роль у визначенні структури та змісту спортивної підготовки, тенденцій розвитку виду спорту [5, 6]. Особливістю змагань у спорті є суворе регламентація дій і поведінки всіх учасників процесу, яка дає можливість зіставити результати, впорядкувати конкуренцію, виявити найсильнішого. Регламентація змагальної діяльності здійснюється на основі правил змагань, специфічних для кожного виду спорту. Особливе значення зміст правил змагань має у видах спорту, де результат спортсмена визначають судді суб'єктивно в умовних одиницях (балах) за зовнішнім враженням про точність, складність та красу спортивних вправ. До цієї групи видів спорту належить і художня гімнастика. Незважаючи на величезну популярність художньої гімнастики у світі і в Україні, на постійне удосконалення майстерності гімнасток багатьох країн, розширення географії, цей вид спорту знаходиться під загрозою виключення з програми Ігор Олімпіад у зв'язку з необ'єктивним суддівством [1, 2]. Підвищення об'єктивності суддівства – складна проблема, яка передбачає вдосконалення правил змагань, розробку об'єктивних критеріїв контролю, використання сучасних технологій, облік можливостей суддів якісно сприймати й опрацьовувати інформацію під час змагань, поліпшення системи підготовки суддів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема якісного та об'єктивного суддівства актуальна сьогодні для багатьох видів спорту. Ступінь суб'єктивності в оцінюванні майстерності тієї чи іншої пари танцюристів вважається вищою, ніж, наприклад, у художній гімнастиці, фігурному катанні, стрибках з трампліну, кінному спорті та інших видах спорту, де присутні якісні оцінки виконання програми. У правилах змагань із багатьох видів спорту (гімнастика художня та спортивна, стрибки у воду, стрибки на лижах з трампліна, фігурне катання на ковзанах) не існує чітко диференційованих критеріїв оцінювання таких показників як видовищність виконання вправи, артистизм спортсмена, оригінальність прийомів, що застосовуються, складність і послідовність виконання вправ та ін., що має важливе значення для визначення переможця [3, 5, 6].

Об'єктивність суддівства залежить від досконалості правил змагань, об'єктивності визначення переможців, умов формування суддівських бригад, уведення технічних засобів у практику суддівства, кваліфікації суддів, системи контролю за діями суддів. Особливої уваги на цьому етапі розвитку спорту заслуговують два найактуальніших аспекти – технічні засоби об'єктивності та принципи формування суддівських колегій [4].

Важливу роль відіграє увага судді, адже саме завдяки довірливій увазі, суддя здатний відбирати з пам'яті потрібні відомості, приймати правильне рішення і виставляти оцінку. Крім того, ефективність діяльності судді залежить від вихідного психічного стану. Таким чином, ненавмисні помилки можуть бути наслідком складності сприйняття й переробки всієї сукупності інформації (в композиції гімнастики понад 20 показників та вимог, що має відстежити та проаналізувати суддя, що в десятки разів перевищує можливості людини зі сприйняття та

обробки інформації), продиктованої правилами змагань, ослаблення властивостей пам'яті та уваги, впливу популярності гімнасток, установки на певні еталони виконавської майстерності, а також невизначеності деяких понять у правилах змагань, відсутності чітких критеріїв для оцінювання справжньої складності вправ.

На думку фахівців, у художній гімнастиці проблеми суддівства є надзвичайно актуальними. Помилки суддів, навмисні чи ненавмисні, пов'язані з їх людськими можливостями та іншими чинниками. В Україні до цього часу не створено ефективної системи професійної підготовки суддівських кадрів у художній гімнастиці. Така система повинна містити: професійну орієнтацію і відбір людей, придатних до цього виду діяльності; професійну атестацію й розробку рекомендацій зі спеціалізації окремих суддів.

Таким чином, аналіз проблеми суддівства в спорті взагалі та художній гімнастиці зокрема, вказує на її актуальність та необхідність пошуку шляхів вирішення.

Зв'язок роботи з науковими темами, планами, програмами. Дослідження виконувалися відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту на 2006 – 2010 рр. за темою 2.1.6. «Раціональна побудова тренувального процесу в спортивних видах гімнастики на етапах багаторічної підготовки».

Метою дослідження було визначення проблем суддівства в художній гімнастиці та виявлення чинників, що впливають на роботу суддів. Для реалізації зазначеної мети використовувалися такі **методи** дослідження: аналіз науково-методичної літератури, анкетне опитування, методи математико-статистичної обробки даних, що отримані. Для визначення проблем суддівства в художній гімнастиці було проведено анкетування, в якому взяли участь 23 українські тренери та судді. Анкета містила 14 питань, що можна було згрупувати в такі блоки: I – чинники, що впливають на суддівську діяльність; II – аспекти суддівської діяльності; III – підвищення кваліфікації суддів.

Результати дослідження та їх обговорення. До групи питань про фактори, що впливають на суддівську діяльність належало 4 питання. На питання про вплив присутності президента Федерації на результати суддівства, думки розподілилися таким чином: 17 респондентів, що становить 74%, погодилися з тим що присутність президента впливає на результати, і 6 респондентів, що становило 26%, дотримуються протилежної точки зору.

На питання «Чи траплявся в суддівській практиці тиск з боку інших тренерів чи суддів?» респонденти відповіли так:

- підтвердили цей факт 7 респондентів, що становить 30% від загальної кількості респондентів;
- не погодилися з цим теж 7 респондентів (також 30% респондентів)
- на тому, що це частково впливає на результат суддівства, наполягало 9 осіб (40% респондентів).

У відповідях на питання про те, чи траплявся тиск із боку конкурентів думки розподілилися так: підтвердили це 15 респондентів (65% від загальної кількості опитаних), а 8 респондентів з цим не погодилися, що становить 35% від загальної кількості учасників опитування.

При визначенні чинників, що збивають під час суддівства варіанти відповідей необхідно було розподілити в порядку зменшення їх значущості. В анкеті було запропоновано такі найрозповсюдженіші чинники, що заважають ефективному суддівству: втома, розмова сторонніх осіб, відсутність інтересу до виступу, відсутність перерв, погане розташування місця роботи судді, тиск судді, який сидить поруч, щільний графік виклику гімнасток, часті виклики до головного судді, час доби, виконання на змаганнях одночасно двох функцій: тренера й судді, склад суддівської бригади, тривалість суддівства більше ніж 6 годин. Думки респондентів із цього питання поділилися, про що свідчить низька узгодженість їх відповідей. Коефіцієнт конкордації становить 0,2. Можна зробити висновок, що в процесі суддівства складно виділити якийсь один провідний чинник. Величезне значення мають індивідуальні особливості суддів, їх кваліфікація, рівень змагань тощо.

Аналізуючи результати відповідей респондентів у цій групі питань, можна зробити висновок, що тиск на рішення суддів у суддівській практиці існує. Відповідно суб'єктивність

суддівства залишається серйозною проблемою. Також низька ефективність суддівської діяльності може бути спричинена умовами середовища, що ускладнюють сприйняття й обробку інформації (вдома, сторонні розмови, відсутність перерв тощо).

До другої групи належали питання про аспекти суддівської діяльності. Загальна кількість – 6 питань. Результати опитування з приводу об'єктивності на міжнародному та національному рівні в усіх бригадах суддівства подано на рисунку 1.

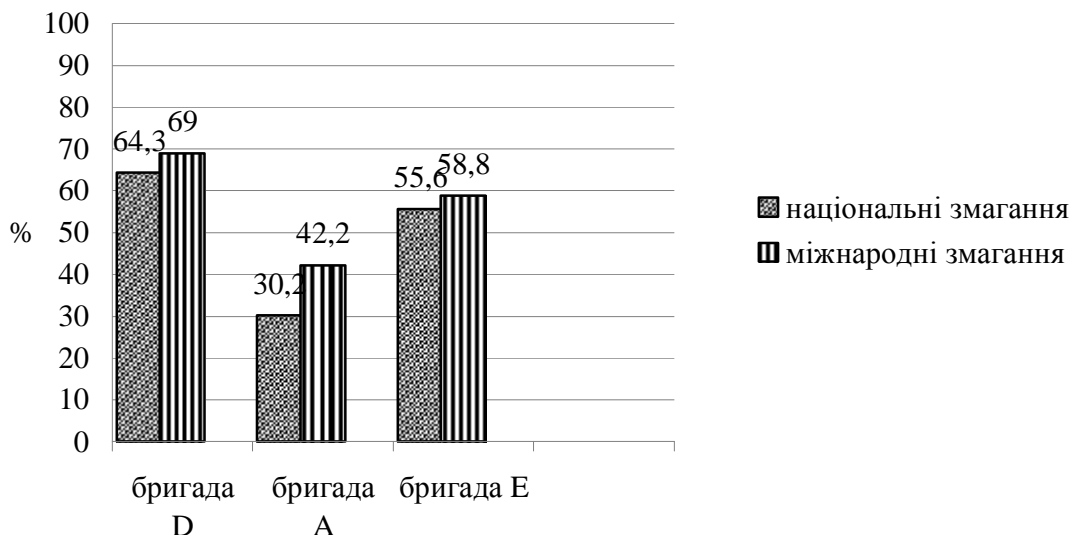

Рис.1. Рівень об'єктивності суддівства на національних та міжнародних змаганнях ($n = 23$)

На підставі відповідей можна зробити висновок, що рівень об'єктивності суддівської оцінки в бригадах D (в межах 64% і 69%), E (56% і 59%) майже не відрізняється на національному та міжнародному рівні, з незначним переважанням на користь міжнародних змагань. Слід зауважити, що найнижчий рівень об'єктивності за даними анкетування (30% національний рівень, 42% міжнародний) відзначається в бригаді А. З відповідей на інше питання анкети встановлено, що робота в бригаді А є найскладнішою й низький рівень об'єктивності пов'язаний із можливою великою кількістю помилок у роботі суддів.

На питання про оптимальну кількість суддів, 91% респондентів відповіли, що визначена чинними правилами кількість – 12 суддів – достатня. Лише 9% респондентів вважають, що кількість суддів повинна бути більшою. З них 4,5% вважають, що суддів має бути 14 і відповідно 4,5% вважають, що суддів має бути 16.

У питанні «Роботі у якій бригаді Ви віддасте перевагу?» варіанти відповідей (бригада А, бригада D, бригада E) необхідно було розташувати в порядку зменшення. Узгодженість респондентів середня. Коефіцієнт конкордації становить 0,5. Але найменш бажаною названо бригаду А. Можна припустити, що це обумовлено найвищими вимогами до роботи судді у цій бригаді. Це пов'язано з тим, що в процесі виконання вправи, робота предметом, саме те, що оцінює бригада А, є дуже насиченою і швидкою.

На питання, чи доцільно поєднувати тренерську і суддівську роботу, 77% респондентів відповіли „Так”, 23% від загальної кількості респондентів, вважають, що поєднання цих функцій недоцільно. На питання про те, яка з функцій найважливіша (тренер, суддя, представник команди або ж робота в секретаріаті), на першому місці, на думку респондентів, виявилася робота тренера, потім судді, потім представників команди і на останньому місці – робота в секретаріаті. Узгодженість відповідей респондентів у цьому питанні середня. Коефіцієнт конкордації становить 0,4.

До третьої групи «Підвищення суддівської кваліфікації» належало 4 питання анкети. Перше питання стосується доцільності й мотивів поєднання тренерської та суддівської роботи. Негативну відповідь обрали лише 2 респонденти, «часткове поєднання необхідне» – 6 респондентів, інші респонденти схилилися до того, що поєднання суддівської та тренерської практики обов'язкове. Це дає можливість тренерові бути в курсі нововведень, допомагати своїм вихованкам або підтримувати свій авторитет.

Про те, чи потрібні професійні судді в художній гімнастиці, українські респонденти одностайно відповіли «так». Практичний досвід свідчить про потреби у фахівцях у сфері суддівства, які повинні бути незалежними експертами при оцінюванні виступів гімнасток. Більшість фахівців з інших країн (77,8%) вважають, що об'єктивність суддівства міжнародних змагань підвищиться, якщо їх обслуговувати будуть професійні судді FIG. Водночас, 22,2% респондентів віддають перевагу суддям, які представляють національні федерації.

При відповіді на запитання «Чи вживає Федерація гімнастики України заходи для підвищення об'єктивності суддівства» 68% респондентів дали позитивну відповідь, решта ж, 32% респондентів, дотримуються іншої думки.

Для того, щоб судді були в курсі нововведень у суддівстві, також для підвищення кваліфікації, проводяться семінари. На національному рівні такі семінари відбуваються переважно перед чемпіонатами України або окремо, на початку олімпійського циклу. На думку респондентів, таких семінарів упродовж року має бути в середньому від 2 до 4, у разі змін правил – частіше.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проблеми суддівства в художній гімнастиці спричинені як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. До об'єктивних чинників можна зарахувати складність сприйняття й переробки всієї сукупності інформації під час виступів гімнасток, що перевищує перцептивні можливості людини, умови середовища, втома тощо. Суб'єктивними факторами є: тиск на рішення суддів із боку конкурентів, керівників та інших зацікавлених осіб, власна зацікавленість у збільшенні чи зменшенні оцінки тощо.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з визначенням напрямів удосконалення підготовки суддів у художній гімнастиці та розробкою рекомендацій із вдосконалення системи суддівського оцінювання.

Список літератури

1. *Винер И. А.* К вопросу об экспертной оценке исполнительского мастерства в художественной гимнастике / И. А. Винер // *Материалы научно-практической конференции, посвященной 100-летию со дня рождения Л. П. Орлова.* – Спб., 2001. – С. 102-104.
2. *Нестерова Т. В.* Анализ результатов соревновательной деятельности и подготовленности членов сборной команды Украины по художественной гимнастике на этапе непосредственной подготовки к играм XXVII Олимпиады / Т. В. Нестерова, А. Г. Яценко, Л. А. Тайболина. – К. : ГНИИФКС, 2000. – 46 с.
3. *Нестерова Т. В.* Развитие правил змагань і систем суддівства вправ в художній гімнастиці в період 1955-1987 років / Т. В. Нестерова // *Педагогіка, психологія та методика біологічної проблеми фізичного виховання і спорту* : зб. наук. ст. / за ред. С.С. Єрмакова. – Х., 2007. – № 1. – С. 80 – 84.
4. *Нестерова Т. В.* Развитие правил змагань і систем суддівства у художній гімнастиці олімпійського періоду / Т. В. Нестерова // *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* – 2007. - № 2. – С. 51 - 52.
5. *Петров П. К.* Моделирование судейства соревнований по спортивной гимнастике с использованием мультимедийной многоцелевой обучающей системы / П. К. Петров // *Современный олимпийский спорт и спорт для всех* : тез. докл. X Междунар. науч. конгр. – Гданск, 2006. – С. 74 – 77.

6. Платонов В. Н. Система олимпийской подготовки и направления совершенствования подготовки спортсменов к Играм Олимпиады 2008 года в Пекине / В. Н. Платонов [и др.] // Наука в олимпийском спорте. – № 1. – ДСП.

ПРОБЛЕМЫ СУДЕЙСТВА В СОВРЕМЕННОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ГИМНАСТИКЕ

Татьяна НЕСТЕРОВА, Вера ПЕРЕДЕРИЙ

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. Проблема объективности судейства актуальна сегодня для всех видов спорта, в которых результат оценивается по внешнему впечатлению о точности, сложности и красоте спортивных упражнений. На основе опроса специалистов определены основные факторы, влияющие на судейскую деятельность в художественной гимнастике. Наиболее сложной признана работа в судейской бригаде А. Определено мнение специалистов об уровне объективности судейства национальных и международных соревнований. По мнению респондентов необходимым является внедрение системы подготовки независимых экспертов.

Ключевые слова: судейство, художественная гимнастика, объективность.

THE PROBLEM OF REFEREEING IN MODERN RHYTHMIC GYMNASTICS

Tetyana NESTEROVA, Vira PEREDERIY

National University of Physical Culture and Sport of Ukraine

Annotation. The problem of refereeing objectivity is actual today for all kinds of sports, in which result is to be estimated according to external impression concerning accuracy, complexity and beauty of sporting exercises. The main factors influencing referees activity in rhythmic gymnastics are defined on the basis of specialists` survey. The work in referee`s brigade A is recognized the most difficult. Specialists` opinion concerning the level of refereeing objectivity in national and world competitions is defined. According to respondents, the implementation of independent experts training system is necessary.

Key words: refereeing, rhythmic gymnastics, objectivity.